

מצות תכלת בימינו

רב דניאל שטיין

א. גמ' מנחות (לח.) - התכלת אינה מעכבת את הלבן, והלבן אינו מעכב את התכלת וכו'. לימא, מתני' דלא כרבי, דתניא וראיתם אותו מלמד שמעכבין זה את זה, דברי רבי, וחכ"א אין מעכבין, מ"ט דרבי, דכתיב הכנף מין כנף וכתיב פתיל תכלת, ואמר רחמנא וראיתם אותו, עד דאיכא תרווייהו בחד. ורבנן, וראיתם אותו, כל חד לחודיה משמע. [פרש"י (שמ) - ואף על גב דמצוה לתת תכלת ב' חוטי'ן בציצית כדמפרש לקמן אפ"ה אין זה מעכב את זה ואי עביד ארבעתן תכלת או ארבעתן לבן יצא. מין כנף. היינו לבן דרוב טליתות של פשתים הן ולבנות]. [תוס' (שמ) - מצוה לתת ב' חוטי'ן תכלת וכו' חוטי'ן לבן בציצית ומשמע לכאורה דאין זה מעכב את זה שאם הטיל שני חוטי'ן מן האחד יצא כי הנך דקתני תפלה של יד אינה מעכבת את של ראש כו' אבל בקונטרס פירש אי עבד ארבעתן תכלת או ארבעתן לבן יצא וכן אנו נוהגין וכו' וא"ת ומגלן דבעינן ב' חוטי'ן לבן וכו' חוטי'ן דתכלת דילמא אגדילים קפיד קרא אפילו חד מהאי וג' מהאי ויש לומר כיון דתרי מיני בעי רחמנא סברא הוא שיהיו שוין].

ב. גמ' מנחות (לט:) - וההיא גדילים למניינא הוא דאתא, גדיל שנים, גדילים ארבעה.

ג. שו"ע (סי' צ' סע' ה') - י"א שצריך לעשות הציצית מצבע הטלית, והמדקדקים נוהגים כן. הגה: והאשכנזים אין נוהגין לעשות הציצית רק לבנים, אף בבגדים צבועים, ואין לשנות.

ד. רמב"ם (פ"א ציצית) - ענף שעושי'ן על כנף הבגד ממין הבגד הוא הנקרא ציצית וכו' וזה הענף הוא הנקרא לבן מפני שאין אנו מצווי'ן לצבועו וכו', ולוקחין חוט צמר שנצבע כעין הרקיע וכורכין אותו על הענף וחוט זה הוא הנקרא תכלת, נמצאו במצוה זו שני צווים, שיעשה על הכנף ענף יוצא ממנה, ושיכרוך על הענף חוט תכלת שנאמר ועשו להם ציצית ונתנו על ציצית הכנף פתיל תכלת. והתכלת אינו מעכב את הלבן והלבן אינו מעכב את התכלת, כיצד הרי שאין לו תכלת עושה לבן לבדו, וכן אם עשה לבן ותכלת ונפסק הלבן ונתמעט עד הכנף ונשאר התכלת לבדו כשר. אף על פי שאין אחד מהן מעכב את חבירו אינן שתי מצות אלא מצות עשה אחת וכו' כיצד עושי'ן את הציצית וכו' ומכניס שם ארבעה חוטי'ן וכופלן באמצע, נמצאו שמונה חוטים וכו' ויהיה אחד משמנה החוטים חוט תכלת והשבעה לבנים. [הושגת הראב"ד] כתב הראב"ד ז"ל א"א טעות הוא זה אלא השנים של תכלת והששה לבנים.

ה. גמ' מנחות (לח:-לט.) - אמר רבא, שמע מינה צריך לקשור על כל חוליא וחוליא וכו' ואמר רבה שמע מינה קשר עליון דאורייתא וכו', ואפילו לא כרך בה אלא חוליא אחת כשרה, ונויי תכלת שלישי גדיל ושני שלישי ענף. וכמה שיעור חוליא, תניא, רבי אומר כדי שיכרוך וישנה וישלש. תאנא הפוחת לא יפחות משבע, והמוסיף לא יוסיף על שלש עשרה, הפוחת לא יפחות משבע כנגד שבעה רקיעין וששה אוירין שביניהם. תנא כשהוא מתחיל מתחיל בלבן, הכנף מין כנף, וכשהוא מסיים מסיים בלבן, מעלין בקודש ולא מורידין. [תוס' (שמ) - לפי שתכלת דומה לים וים דומה לרקיע ואנו דלית לן תכלת לא קפדינן בהא וכו', ומה שאנו נוהגים חמשה קשרים פירש בקונטרס גבי ציצית שקולה כנגד כל המצות לפי שציצית עולה ת"ר וח' חוטי'ן וחמשה קשרים עולה תרי"ג וכו' מיהו לא מצינו שום סמך בהש"ס מפורש מה' קשרים].

ה. רמב"ם (פ"א ציצית ה"ז) - ולוקח חוט אחד מן הלבן וכורך בו כריכה אחת על שאר החוטי'ן בצד הבגד ומניחו, ולוקח חוט התכלת וכורך בו שתי כריכות בצד כריכה של לבן וקושר, ואלו השלש כריכות הם הנקראין חוליא, ומרחיק מעט ועושה חוליא שלישיית וכן עד חוליא אחרונה שהוא כורך בה שתי כריכות של תכלת, וכריכה אחרונה של לבן, מפני שהתחיל בלבן מסיים בו שמעלין בקודש ולא מורידין, ולמה יתחיל בלבן כדי שיהא סמוך לכנף מינה. [הושגת הראב"ד] ולוקח חוט אחד מן הלבן וכו' עד בארבע הכנפות. כתב הראב"ד ז"ל א"א זה הסדר אין לו שרש ולא ענף ולמה יותר בתכלת מבלבן שהוא מין כנף וממנו מתחיל ובו מסיים ובכריכותיו הוא ממעט אין זה כי אם שגיון גדול, והגאון רב נטרונאי ז"ל סידר אותו יפה סידור נאה מאד על דרך שאמרה ההלכה, וכמה שיעור חוליא כדי שיכרוך וישנה וישלש אתכלת קאי, ותנא דתנא הפוחת לא יפחות משבעה על הכריכות קאי שהן שלש מן התכלת וארבע מן הלבן מפני שמתחיל בלבן ומסיים בלבן. [כס"מ (שמ) - וחכמי לונגיל שאלו מרבינו שאלה זו והשיב להם וכו' שנאמר פתיל תכלת פתיל אחד ולא שנים ולפי שהמצוה של תכלת שיהיה הפתיל כולו תכלת לא נעשה מהלבן אלא כריכה אחת בלבד סמוכה לכנף ושאר החוליא עם החוליות כולן בתכלת חוץ מכריכה אחרונה שהיא בלבן והואיל והתחיל בו].

ו. מדרש תנחומא (פר' שלח סי' ט"ו) - אימתי כשיהיה תכלת ועכשיו אין לנו אלא לבן שהתכלת נגזו מצוה בלבן.

ז. גמ' מנחות (מג:-מד.) - תניא, היה ר' מאיר אומר מה נשתנה תכלת מכל מיני צבעונין, מפני שהתכלת דומה לים וים דומה לרקיע ורקיע לכסא הכבוד וכו'. ת"ר חלזון זהו גופו דומה לים, וברייתו דומה לדג, ועולה אחד לשבעים שנה, ובדמו צובעין תכלת, לפיכך דמיו יקרים.

ח. תוספתא מנחות (פ"ט הט"ז) - תכלת אין כשרה אלא מן החלזון הביא שלא מן החלזון פסולה.

ט. ר"ן קידושין (טו: בדפי הרי"ף) - אבל הרמב"ם ז"ל (פ"ט טומאת מת הי"ב) כתב דמאי דאמרינן דספקא לחומרא מדבריהם הוא שהחמירו בספקו והביא ראיה לדבריו מדאמרינן בפרק עשרה יוחסין (עג.). וכו' והתורה אמרה לא יבא ממזר בקהל ה' ממזר ודאי הוא דלא יבא הא ממזר ספק יבא אלמא לא אסרה תורה אלא האסורין ודאין הא ספק האסורין לא ואין זה מחוור דאדרבה דוק מינה דבעלמא ספקא דאורייתא אסור דאי לא למה ליה לרבא לארוכי לישניה כולי האי לימא מ"ט משום דהוה ליה ספק וספקא שרי ומאי שנא ממזר דנקט אלא ודאי ספק ממזר דוקא קאמר אבל שאר ספקי לא.

י. ס' החרדים (מצות עשה פ"א אות כ') - וכן כתב רבינו יונה מעלות רבות נמסרו לנו במצות עשה מעלת הבחירה אחת, שנאמר ובחרת בחיים ובכל עת שמזדמן לפני האדם איסור או ספק איסור והוא פורש מקיים מצות עשה זו ובסוף פ"ק דקדושין כתב רבינו נסים דמאי דאמרינן בכליה גמרא ספיקא דאורייתא לחומרא דבר תורה הוא ולא מדברי סופרים וכתב שכן דעת רש"י ובתשובה כתב אפילו בעסקי העולם כל המשכיל בוחר לנפשו היותר בטוח והמשומר מכל נזק ומכשול ואפילו באפשר רחוק ועל אחת כמה וכמה שיש לנו לעשות כן בדברי התורה והמצות עכ"ל, ממנין תרי"ג לרבינו יונה.